

Після заслання він хворіє, приїздить в рідні Понори. Але уже одне дихання повітрям рідних берегів подіяло на нього напрочуд благотворно. Як любив він виходити до річки Ромен і співати тут, у Понорах народжену, складену ним самим пісню:

Ой по горах-горах
Пшениченьки ярі,
А попід горами
Все шовкові трави.

У багатьох своїх записах, літературних творах, зокрема у вищезгаданій повісті «Данько Грабина», наш відомий земляк повертається до понірських вражень. Якимось він сказав, що дух рідного краю приковує чутливих і талановитих людей, напуває диханням своїм і на цілий вік стає другою матір'ю. Як ці слова пасують до самого автора.

Помер С. Д. Ніс на 71-му році життя. Помітний слід Залишив він в історії української культури. Його ім'я широко знане в Україні.

Яків КОВАЛЕЦЬ.

ТЯГЛАСЬ НИТКА ВІД КИТАЮ... Й ДО ЧЕРНІГІВСЬКОГО КРАЮ

Котра з жінок не мріяла про шовкову сукню і хустку. Мимоволі виникає питання, звідки йдуть витoki цієї красивої і чудової тканини?

У стародавньому Римі шовк називали царською тканиною. Ще в глибині віків люди не знали прядильних машин і ткацького верстата.

Пізніше в побут наших предків увійшли ручне прядильне веретено і примітивний ткацький верстат, який виробляє грубу тканину. У прямому розумінні на цьому верстаті, не ткали, а в'язали тканину. Вперше в світі китайці зуміли одержати нову тканину з ниток шовкопряда, якій властива висока гігієнічність. Китайські майстри, задовольнивши попит свого населення на шовкову тканину, почали поступово завоювати світовий ринок. Шовкові тканини в той час були найбільш ходовим товаром. Штуки шовкової матерії, служили мірилом цінності. Багаті люди зберігали шовк у своїх скарбах поряд із золотом і сріблом. З Китаю в багато куточків світу пролягли торгові шляхи. Однією з відомих магістралей у II столітті до нашої ери був «Шовковий шлях». Цей торговий шлях брав свій початок в стародавній столиці Китаю — Лояні, яка була розташована в мережі мілководних і судоплавних річок Хуанхе і Янцзи. Сюди із всіх провінцій Китаю завозили товари, тут знаходились великі склади. Сформований у столиці купецький караван направлявся до Великої Китайської стіни. Проходячи Китайською стіною, караван доходив до міста Дуньхуану, де дорога розгалужувалась на два шляхи, які в місті Кашагарі сходились. Далі караван просувався гірськими перевалами через Тянь-Шань у Середню Азію. Звідси Великий шовковий шлях розходився у трьох напрямках. Одна гілка вела на Волгу й в Східну Європу, друга повертала в сучасний Афганістан, третя йшла до нинішнього Багдада — тодішньої Парфянської держави (нині Іран, до 1935 р. Персія). На березі Середземного моря китайські купці перевантажували свій товар на кораблі, які йшли на Єгипет, Візантію, Італію (тоді Римська імперія).

Чернігово-Сіверська земля торгувала з Близьким Сходом водним шляхом із ваяр'я у греки і зв'язана була з Хазарським каганатом Волгодонським шляхом. За панування над важливими торговими центрами парфяни вели боротьбу з Греко-Бактрійським царством Селівідами, а потім з римлянами. Китайські купці доставляли на Близький Схід і в Західну Європу, крім шовкової тканини, фарфор і необроблений шовк-сирець. Найбільші майстерні Персії, Візантії виготовляли різноманітні тканини. Особливим попитом на міжнародному ринку користувались такі тканини, як парча і атлас. Парча — це золотиста або срібляста тканина з шовковими візерунками, срібними чи золотими. З неї виготовляли одяг, головні убори. На Близькому Сході ця тканина називалась зербаф, що означає персидською мовою: «зер» — золото, «барф» — тканина.

Протягом багатьох віків шовкова тканина вдосконалювалась шляхом вплітання в основу шовкової нитки домішок вовни, внаслідок чого народилась нова тканина — атлас. Атлас у перекладі з арабської мови означає шовкова блискуча тканина, яка на Русі відома ще з XV століття. Різноманітні шовкові тканини на Русі мали збірну назву паволоки. У 907 році київський князь Олег уклав мирний договір з греками на закупівлю цих тканин для пошиття русами вітрил. У побуті українського народу шовкова тканина називалась китайкою, бо зародилась у Китаї. На початку 16 століття китайка набуває нової назви — шовк. Оскільки шовкова нитка має властивості протизапальні, то згодом її стали застосовувати у медицині для зшивання ран.

Захват турками-сельджуками Візантії — головного торгового центру, порушив торговельні зв'язки України з Близьким Сходом, що змусило українських підприємців створити вітчизняне шовківництво. Розведенням шовківництва займався гетьман К. Розумовський. На околиці Батурина він створив великий сад із шовковиць, де вирощували шовкопрядів. Це дуже копітка праця. Потрібен час, щоб добути

нитку. Найважливішою технологічною операцією є розмотування кокона, а потім скручування нитки. Раніше все це робили вручну. Варто додати, що у 1847 році жителі Нових Млинів Попенченко і Білоус сконструювали крутильну машину для розмотування і скручування шовкової пряжі. Користуючись нею, пальчиківський священик Зайцев кожного сезону розмотував і скручував понад 30 тисяч коконів. Ця шовкова пряжа експонувалась на Петербурзькій сільськогосподарській виставці.

Закордонні промисловці, оглядаючи чернігівську шовкову продукцію, дали їй високу оцінку. Великі партії шовку-сирцю закуповували австрійці.

Розведення шовківництва в нашому краї дало поштовх до розвитку своєї текстильної промисловості. Підприємець М. Алісов побудував у Ніжині ткацьку фабрику по виготовленню лляних і шовкових тканин. Великим попитом користувались шовкові пояси і хустки. На початку XX століття шовкова тканина знайшла застосування у різноманітних галузях промисловості. У 1911 році російський винахідник Г. Є. Котельников використовував шовкову тканину для виготовлення першого в світі ранцевого парашута. Йшли роки, попит на шовкову тканину зріс, з часом вчені винайшли штучну нитку, яка міцніша натуральної. Це й послужило згортанню розведення шовкопрядів.

Однак пам'ять про шовківництво залишила незгладний слід у топоніміці. Місця торгівлі шовковими тканинами, розсадники розведення шовкопрядів породили в Україні ряд населених пунктів з назвами: Китайгород, Шовкопряди. Безслідно зник із землі шовковичний сад, насаджений за часів гетьмана К. Розумовського, але пам'ять про це й нині живе в назві однієї з вулиць селища Батурина — Шовковиці.

Дуже цікава історія нашого древнього і вічно молодого краю. Береш в руки книгу, історичне дослідження і несподівано натрапляєш на отакі, начебто випадкові зв'язки. Однак ніякої випадковості тут нема: Русь-Україна займає таке географічне положення, що їй судилося бути мостом: Схід-Захід.

Володимир ЗАДКО.

